

CSIZMADIÁNÉ DR. PETHŐ TÍMEA¹

Bírák a társadalom szemében

1. Bevezető gondolatok

Dolgozatomban a (büntető)bírák társadalmi megítélésének aspektusait kívánom megvizsgálni. Ennek során visszatérően kívánok foglalkozni a bírák kizárása kapcsán felmerülő néhány kérdéssel, ugyanis azok szükségszerűen kapcsolódnak a bírói kar összetársadalmi megítéléséhez. Tanulmányomban az igazság keresésével is foglalkozom, minthogy az anyagi és a processzuális igazság kérdése szükségszerűen elvezet a bírói döntések társadalmi elfogadottságához. Vizsgálom a tisztességes eljárást és annak egyik garanciáját, a nyilvánosság elvét, továbbá a sajtó és a nyilvánosság szerepét a bírói döntéshozatalban. Módszerintem társadalomtudományi, így a bíró – az ember – mint társadalmi lény és az ember által létrehozott társadalom viszonyát kívánom megvizsgálni. Milyennek látszik a (büntető)bíró a társadalom szemében?

Háger kifejti, hogy az emberi megismerés, a tudomány és a valóság keresése szerves egységet képeznek. Az ember a tudomány fejlődésének eredményeire támaszkodva kutatja a valóságot, mint ahogy évezredek óta az igazságot is. A valóságkeresés, igazságkeresés elválaszthatatlan az ember szellemétől. Az ember a tudomány által vizsgálhat már ismert állapotokat, jelenségeket és tárthat fel olyan újdonosságokat, melyek új utakra vezetik a kutatót, biztosítva ezzel a tudomány folyamatos fejlődését. A szociológia, a pszichológia, a jogtudomány és ahhoz szorosan kapcsolódva a logika egymást kiegészítve, részben átfedve tudnak tiszta tükröt tartani a társadalom, az állam és ezen belül az igazságszolgáltatás arcképe elé.²

A sajtóban igen gyakoriak a büntetőügyekről szóló

tudósítások, melyek leginkább a generális preventiót szolgálják. Ugyanakkor a közvélemény, a sajtó egy-egy közérdeklődésre számot tartó ügy kapcsán az utóbbi években előszeretettel boncolgatja a bírák kizárásának, elfogulatlanságának, pártatlanságának, függetlenségének kérdését is, vagy akár a tisztességes eljárás mibenlétét. Sokszor napi aktualitása van tehát a témának, mely során kiviláglik, mennyire

fontos, hogy a bírói karról milyen kép alakul ki a jogkereső közönségben, hogy milyennek látszik a bíró, a bírói kar a közvélemény szemében. Számos esetben a védelem egy-egy nagyobb büntetőügyben az ügy elhúzásának eszközét látja a bíró ellen bejelentett elfogultsági kifogás bejelentésében. A visszaélészerű joggyakorlás megakadályozása a jelenleg hatályos büntetőeljárásról szóló törvényben ezért már tudatos jogalkotói törekvés volt.

A bíró számára sokszor merülnek fel kérdések a bírák kizárásával összefüggésben, melyek rávilágítanak arra, hogy az új büntetőeljárásról szóló törvény megváltozott szabályanyaga ellenére is mennyi bizonytalanság tárható fel ezen a területen. Egy bíró magatartása nemcsak egy külső szemlélő szempontjából támaszthat objektíve aggályokat a pártatlanság tekintetében (objektív teszt), de felveti a személyes meggyőződésének kérdését (szubjektív teszt) is.³

A bíró számára egy rászígnált ügyben az első és legfontosabb kérdés az, hogy eljárhat-e az adott ügyben. Eljárásának van-e akadálya? A gyakorlatban sokszor nem is olyan egyszerű kérdés ez, hiszen az nem pusztán a bíró szubjektív döntésén alapul. A pártatlanságba vetett közbizalom látszatának őrzése ugyanilyen súllyal esik latba. Erre időről időre emlékezteti is a bírói kart egy-egy sajtónyilvánosságot kapott ügy, ahol megkérdőjelezi az eljáró tanács elfogulatlanságát, pártatlanságát, akár komoly (vélt vagy valós) személyi összefüggéseket is feltárva.

Megjegyzendő, hogy kívánatos ugyanakkor elkerülni a bíró részéről az elfogultság alaptalan bejelentését is egy-egy (bonyolult) büntetőügyben, mely a bíró számára az ügytől való szabadulás eszköze lehet, akár azért is, mert összehangolt sajtóhadjárat indult az ügy kapcsán. A hatályos szabályozás mellett is, álláspontom szerint nem alakult ki egységes joggyakorlat a bírák részéről bejelentett elfogultsági kifogások terén. Sokszor megyéenként is nagy anomáliák figyelhetők meg e téren, mely semmiképpen sem erősíti a bíróságokba, azok pártatlanságába vetett közbizalmat. Hiszen a laikus szemszögből nézve

¹ Debreceni Törvényszéken büntetőbíró, PhD-hallgató DE Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

² HÁGER Tamás: Elmélet, dogmatika, empiria (A büntetőeljárás tényállás megalapozottságával kapcsolatos eljárásjogi kérdések vizsgálata társadalomtudományi kutatási módszerek segítségével.) Jogelmélet Szemle, 2014/2. 112. o. <http://jesz.ajk.elte.hu/hager58.pdf> (letöltés: 2021. november 17.).

³ PANYIK Tibor Magyarország elleni ügye (12748/2006. számú ügy).

hogy történhet meg az, hogy egy nagyobb városban a bíró elbírálja egy gyermekkori barátja ügyét, míg vidéken már elfogultságot jelent be ezen személyi kapcsolat okán.

A jogkereső állampolgárok számos esetben kifogásolják a bírósági szervezeten belüli hozzátartozói viszonyokat is, mely többször elfogultsági kifogás tárgya, kiváltképp az eljáró bíró, az eljáró bíróság és a bírósági vezetők közötti – feltételezett – alá- és fölérendeltségi viszonyra tekintettel. A felsőbb bíróságok gyakorlata egyértelmű, a Kúria is kimondta, hogy sem egy kollégiumvezető, sem a bíróság elnöke nem felettese az ítélező bírónak az ítélezési tevékenysége során.

Hasonlóan visszatérő kérdés, hogy egy volt bíró meddig, milyen illetékességi területen járhasson el védőként a bírói szolgálati jogviszonya megszűnését követően, illetve hogy elégséges-e a jelenlegi – megengedőnek tekinthető – szabályozás.

A bíróságok függetlensége, semlegessége iránti közjogi igény mentén kívánatos, hogy a bíróságok elhatárolódjanak más államhatalmi ágakhoz tartozó – esetlegesen büntetőügyekben is megjelenő – szervezettől. Mégis időről időre – akár képzéseken való részvétel kapcsán – visszatérő kérdés, hogy ha mégis van szervezeti együttműködés, akkor az meddig terjedhet.

Az összehasonlító jog oldaláról pedig időnként felmerül, hogy a Magyarországon történelmi vívmányként fennálló, a bírák számára tilalmazott politikai tevékenység az Európai Unió több országában nem érvényesül.

2. Az igazság keresése: anyagi igazságra törekvés – processzuális igazság

Az igazság keresése és megállapítása a büntetőeljárás központi kérdése, mely elvezethet a bírák kizárásának kérdéséhez is. Az igazság felfogása a különböző eljárási rendszerekben nem azonos. Az anyagi igazság elve bár változó tartalommal, terminológiával, de bizonyos relatív állandósággal mégis jellemezte és jellemzi ma is a büntetőeljárás rendszerét. Az anyagi igazság elve szoros összefüggésben áll a büntetőjogi legalitással, a hivatalbóliság elvével, valamint a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvével is.⁴

A 2018. július 1. napján hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.). A törvényjavaslat általános indokolásának bevezető része szerint: „A magyar igazságszerető és igazság kereső nép. Az anyagi igazságon alapuló bün-

tetőjogi felelősségre vonás pedig alapértéke a jelenleg hatályos eljárási törvényünknek. A megőrzés ugyanakkor nem jelent elzárkózást sem a hibák javításától, sem az olyan opportunitás bővítésére irányuló hazai és nemzetközi tendenciáktól, amelyek az eljárások időszerűségét és az igazság kiderítését egyaránt hatékonyan szolgálják. Ha az igazság kiderítése nélkül elképzelhetetlen a büntető igazságszolgáltatás, azt olyan eljárási rendszerben kell biztosítani, amely a garanciák feltétlen érvényesülésével megalapozza az eljárásban résztvevők egymás iránti bizalmát és amelyben a felek eljárási cselekményeinek irányát a tisztességes eljárás elve jelöli ki.”⁵ Tóth Mihály szerint, amilyen hiba a tradíciók teljes elvetése, olyan mértékben lehet helytelen az azokhoz való görcsös, a tartalmi megalapozást nélkülöző ragaszkodás is.⁶ Ugyanakkor „a legtökéletesebb kódex sem lesz egyéb bútoráruházak polcdíszénél, ha nem okosan, felkészülten, az igazságosság és a méltányosság szellemében használjuk”.⁷

A Be. nem hozott változást abban, amire korábban Elek rámutatott, hogy az igazság kiderítése, megállapítása, mint a büntetőeljárás célja és feladata általában axiómaként, megkérdőjelezhetetlen megállapításként, alaptényként kerül kapcsolatba a büntető igazságszolgáltatással.⁸

A Be. a preambulumban rögzíti az igazság megállapításának igényét. Bár ez alapelvei szinten nem köszön vissza a törvényben, de álláspontom szerint megkerülhetetlen, minthogy a bíró, a bíróság feladata az igazságszolgáltatás.

A Be. a bizonyítékok értékelése körében változatlanul rögzíti, hogy a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. „Kérdésként merülhet fel, hogy a bírói meggyőződés hogyan tükröződhet a bizonyítékértékelésben, hogyan lehet megindokolni azt a meggyőződést, ami esetleg ellentmond annak, amit a többi bizonyíték logikusan sugallna. A határozatban ugyanis sokkal egyszerűbben meg lehet indokolni egy döntést azzal, hogy a bizonyítékok zárt logikai rendszert alkotnak, szemben a bíró szubjektív belső meggyőződésével. Lehetséges, hogy a bíró meg van győződve arról, hogy a kihallgatott terhelő, vagy mentő vallomást tevő tanúk nem mondanak igazat, azonban ezen egymással összhangban lévő vallomásokkal szemben csupán annyit tudna ellenérvként felhozni, hogy nem hiszi el.”⁹

Számos példát lehet arra felhozni, amikor az anyagi

⁵ www.kormany.hu – előterjesztés a büntetőeljárásról szóló törvényről (2016. szeptember 12-i letöltés) 301. o.

⁶ Tóth Mihály: A büntetőeljárás kodifikálásának tanulságai, néhány, elsősorban a bíróságot érintő kérdésben. Magyar Jog 2018/9. szám 469. o.

⁷ Erről részletesen: Tóth Mihály i. m.; 471. o.

⁸ Erről részletesen: Elek i. m.; 15. o.

⁹ ELEK Balázs: A téves ténymegállapítás egyes pszichológiai aspektusai Debreceni Jogi Műhely 2006. 4. szám Forrás: <http://www.debrecenijogimuhely>.

⁴ ELEK Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban. Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012., 18–19. és 23. o.

igazsággal szemben felmentő ítéletet kénytelen hozni a bíróság a processzuális igazság érdekében, mert a terhelő – és egyébként meggyőző – bizonyítékokat nem lehet felhasználni. Ilyenkor az a kérdés, hogy a nyilvánvalóan terhelő bizonyítékok (pl. egy nem megfelelő figyelmeztetések mellett felvett hozzátartozói vallomás, rendőri jelentésbe foglalt vallomás) mellőzése után fennmaradó bizonyítékok elegendőek lehetnek-e a bűnösség kétséget kizáró bizonyítására. A processzuális igazság győzelmét az anyagi igazság felett a közvélemény esetenként nehezen is emészti meg. Ilyen esetekben az ítélet társadalmi megítélése szempontjából döntő jelentőséggel bírhat az, hogy közérthetően, jogilag korrekten legyen a közvélemény felé kommunikálva a döntés.

„Az anyagi igazságosság jogállami követelményével kapcsolatban az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradvá válhat meg. Az Alkotmánybíróság több határozatában megállapította, hogy az Alkotmány nem biztosít alanyi jogot az anyagi igazság érvényesülésére. Ezek a jogállam céljai és feladatai. Az Alkotmány az anyagi igazság érvényre jutásához szükséges – és az esetek többségében alkalmas – eljárásra ad jogot. A büntetőigény érvényesítésének eljárási módjával, a büntetőeljárással szemben azonban alapvető követelményként jelentkezik az igazság megállapítása a bűncselekmény elkövetése, az elkövető személye és büntethetősége tekintetében. Ez alapvető feltétele annak, hogy a büntetőjogi felelősség kérdésében igazságos bírósági döntés szülessen.”¹⁰

A teljesség igénye okán ki kell emelni, hogy a Be. szerint korlátozott fellebbezés esetén a tényálláshoz kötöttség akkor sem törhető át, ha a felelősségre is kiható tényállási hiba van. Elek kifejti, hogy ebben az eljárási helyzetben a másodfokú bíró igazságszemlélete, igazságérzete jóval „gyengébben” tükröződhet, mint a teljes felülbírálatnál. Az ítélező igazságszemlélete ilyenkor nem a tényigazságra fókuszál, hanem a büntetőjogi főkérdésre, következőképpen inkább igazságszemléletről beszélhetünk.¹¹

3. A tisztességes eljárás mint „védelmi jog”

A tisztességes büntetőeljárás törvényi szintű garanciáit a Be. tartalmazza. Az Alapvető rendelkezések között szerepel az ártatlanság védelme, az anyanyelv használata, itt kaptak helyet a bizonyítás alapvetései, amelyek

hu/archivum/4_2006/a_tevés_tenymegallapitas_egyes_pszichologiai_aspektusai/ (2019. október 30. letöltés).

¹⁰ 14/2004(V. 7.) AB határozat, ABH 2004. 241, 266. CZINE Ágnes: A tisztességes bírósági eljárás HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2020. 44–45. o.

¹¹ ELEK Balázs: A favor defensionis elv megjelenései az új büntetőeljárás törvény rendes perorvoslatában Magyar Jog 2021. 10. szám 578. o.

összefoglalják a legfontosabb bizonyítási szabályokat: a vádló bizonyítási kötelezettségét, az önvádra kötelezés tilalmát, az „in dubio pro reo” elvét és annak kimondását, hogy a terhelő nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására. A büntetőeljárásban a pártatlanság érvényesülését biztosítják az eljárás résztvevőire, az ügyészre, az ügyészre, a bíróságra, a bíróra, a nyomozó hatóságra, és az eljárás más résztvevőire vonatkozó kizárási szabályok. A tisztességes eljárás fogalomrendszerébe tartozik ugyanakkor az ítélet nyilvános kihirdetésének a kötelezettsége is. Kiemelendő az is, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezésére vonatkozó szabályrendszer – az abszolút és a relatív eljárási szabálysértések – is a tisztességes eljárás „védelmére” születtek. Czine kifejti, hogy a büntető eljárási jogi garanciarendszer értelmezése és alkalmazása mögött stabil alkotmányos követelményrendszer is húzódik. A büntetőjog alkotmányos garanciarendszerébe tartozó alaptörvényi rendelkezések köréből a büntetőeljárásokkal összefüggésben a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó garanciák a legjelentősebbek.¹²

A büntetőeljárások tisztességes jellegét biztosító követelményeket előbb az Alkotmány az 57. § (1) bekezdésében, majd az Alaptörvény a XXVIII. cikk (1) bekezdésében rögzítette. A tisztességes eljárás elvének alkotmányos tartalmát és a garanciarendszerébe tartozó egyes részjogosítványokat pedig az Alkotmánybíróság bontotta ki és elemzi ma is a határozataiban. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése a korábban hatályban volt Alkotmány 57. § (1) bekezdésével azonosan rendelkezik, amikor kimondja, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése után, a jövőre nézve is irányadónak tekinti a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető joggal kapcsolatban kimunkált korábbi alkotmánybírósági gyakorlatot, mely alkotmányos követelmények nemcsak a szabályozási környezettel, hanem az egyedi bírói döntésekkel szemben is érvényesíthetők. A tisztességes eljárás (fair trial) az Alkotmánybíróság döntései értelmében olyan alkotmányos mérce, olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek a figyelembevételével kell és lehet csak megítélni. Egy büntetőeljárás az egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet méltánytalan vagy igazságtalan, illetve nem tisztességes.¹³

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének értelmezésével nevesíthetők a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmát kitöltő ún. részjogosítványok. Ezek

¹² CZINE Ágnes i. m. 154–155. o.

¹³ CZINE Ágnes i. m. 156–158. o., 6/1998.(III.11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95.

különösen: bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás tisztességessége, a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, a törvény által létrehozott bíróság, a bírói függetlenség és a pártatlanság kívánalma, az észszerű időn belüli elbírálás követelménye. Czine rámutat, hogy de facto a XXVIII. cikk nem rögzíti, de az Alkotmánybíróság értelmezése szerint része a tisztességes eljárásnak az is, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége.¹⁴ Ugyanígy a tisztességes eljáráshoz való jog részének tekinti az AB gyakorlata az eljárásban érintett jogát az indokolt bírói döntéshez.¹⁵ Az Alaptörvény XXVIII. cikke egyebekben további eljárási garanciákat rögzít: ártatlanság véelme, védelemhez való jog, nullum crimen sine lege elve, nulla poena sine lege elve, ne bis in idem elve, jogorvoslathoz való jog [XXVIII. cikk (2)–(7) bekezdés]. Czine kifejti, hogy ezek ugyanúgy hozzátartoznak az eljárások köznapi értelemben vett tisztességes jellegéhez, mint a XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt követelmények teljesülése. Fontos azonban, hogy a (2)–(7) bekezdésben rögzített eljárási garanciák érvényesülését az Alkotmánybíróság a szükségesség, arányosság általános szabálya alapján vizsgálja, míg az (1) bekezdésben foglalt követelmények érvényesülése sajátos értékelést kíván. A tisztességes eljáráshoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában olyan abszolút jog, mellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye, ezért nem korlátozható. A részjogosítványok ugyanakkor korlátozhatók és összehatásukban garantálják az adott eljárás tisztességes jellegét. Az ezen korlátozások szükséges és arányos volta vizsgálható az Alkotmánybíróság határozatai értelmében.¹⁶

4. A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 6. cikkének 1. bekezdése szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja meg és hozzon határozatot az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságáról.¹⁷ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) gyakorlata a nyilvánosság elvének különös jelentőségét tükrözi. A Szűcs Ausztria elleni

ügyben a Bíróság megállapította a nyilvánosság indokolatlan kizártsága folytán az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdésének megsértését, mert az alapeljárás magyar vádlottja ellen lopott hitelkártya használatának gyanúja miatt indult, utóbb megszüntetett eljárással összefüggésben folytatott kártalanítási eljárásban a bírósági határozatot nem hirdették ki nyilvánosan, egyebekben pedig a nyilvánosságot más eszközökkel sem biztosították. Ezzel áll összhangban, azonos döntés született a Werner Ausztria elleni ügyben is.¹⁸

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 12. § (1) bekezdése szerint a bíróság tárgyalása – ha a törvény kivételt nem tesz – nyilvános. A (2) bekezdés értelmében pedig a bíróság a tárgyaláson hozott határozatát nyilvánosan hirdeti ki. A 13. § (1) bekezdése szerint pedig a bíróság határozatát – ha a törvény kivételt nem tesz – indokolni köteles.

Az Alkotmánybíróság az 58/1995. (IX. 15.) határozatában rámutatott: „A modern büntetőeljárások alkotmányos alapelvei közé tartozik az eljárás nyilvánossága, amely elsősorban a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelményét jelenti. A nyilvánosság mindenképp az igazságszolgáltatás működésének ellenőrzését hivatott biztosítani a társadalom részéről. Ugyanakkor a büntető felelősségre vonás nyilvánossága az egyik útja annak, hogy a büntetőjog parancsai és tilalmi eljussanak a közösség tagjához.”¹⁹

Az Alkotmánybíróság a 20/2005. (V. 26.) AB határozatának IV/4. pontjában hangsúlyozta: „Az Egyezségokmány (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya), valamint az Egyezmény a tárgyalás nyilvánosságát az igazságszolgáltatás működésének alapvető követelményeként határozzák meg, s az minden modern büntetőeljárás olyan emi-nens rendelkezései közé tartozik, amely csak indokolt esetben és szűk körben korlátozható. A tárgyalási elv, az ehhez kapcsolódó nyilvánosság, a közvetlenség és a szóbeliség az Alkotmány és a Be. alapján is a büntetőeljárás elsőrendű garanciális követelménye.” A nyilvánosság elvének a másodfokú eljárásban is érvényesülnie kell. Ugyanakkor, mivel a nyilvánosság elve nem korlátozhatatlan jog, így nincs akadálya annak, hogy a Be. lehetővé teszi az ügyek egy bizonyos részét másodfokon tanácsülésen elbírálni. Kiemelendő, hogy e tekintetben a veszélyhelyzeti eljárási szabályok további könnyítést hoztak, azonban éppen a közelmúltban született 2021. évi 132. eseti döntés mutat rá, hogy a veszélyhelyzetre vonatkozó különös eljárási szabályok alkalmazásával sem bírálható el a fellebbezés tanácsülésen, ha az ügyészség, a vádlott vagy a védő nyilvános ülés vagy

¹⁴ 8/2015. (IV.17.) AB határozat, Indokolás [63] Czine Ágnes i. m. 158. o.

¹⁵ 7/2013. (III.1.) AB határozat, Indokolás [34] Czine Ágnes i. m. 158. o.

¹⁶ CZINE Ágnes i. m. 159. o.

¹⁷ Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény. Kihirdetve az 1993. évi XXXI. törvény által 1993. április 7. napján.

¹⁸ Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV Budapest, Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2001.151–152. o. HÁGER Tamás: A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben Pro Futuro 2014/1. 47.

¹⁹ 58/1995.(IX.15.) AB határozat, ABH 1995, 289, 293., Czine i. m.: 181. o.

tárgyalás kitűzését kéri. Ezt tükrözi a BH 2021. évi 100-as döntés is.

A 7/2013. (III. 1.) AB határozatban pedig az Alkotmánybíróság azt rögzítette, hogy az „indokolási kötelezettség alkotmányos követelménye a bíróság döntési szabadságának abszolút korlátját jelenti, nevezetesen azt, hogy döntésének indokairól az eljárási törvényeknek megfelelően szükséges számot adnia.”²⁰ Ezzel áll összhangban a jelenleg hatályos Be. idején született 2021. évi 193. eseti döntés, mely szerint a bíróság indokolási kötelezettségének teljesítése közjogi és perjogi szabályokból fakadó kötelezettség, amely nem diszkrecionális, hanem törvényileg szabályozott. A bírói döntés indokolásának megléte törvényileg egzakt kötelezettség, legfeljebb mikéntje lehet mérlegelés tárgya, mely már relatív eljárási szabálysértés körébe tartozik.

A tisztességes eljárás szempontjából úgyszemint igényel egyedi vizsgálatot, hogy sérül-e a tisztességes eljárás elve az indokolási kötelezettség megsértésén keresztül.

Háger rámutat, hogy a büntetőítélkezés az igazságszolgáltatás tükré. A nyilvánosság elve a társadalom számára megengedi tisztán látni önmaga működését, hibáit, a társadalmi rend ellen vétők büntetőjogi felelősségre vonását. A nyilvánosság elve széleskörűen bepillantást enged a büntetőhatalom gépezetébe, kontrollt teremtve a független bírói hatalmi ág felett.²¹

Az elmúlt években az igazságszolgáltatást, a tárgyalások nyilvánosságát, a bírakat igen jelentős kihívások érték. A nyilvánosság által támasztott problémákkal a bíróságoknak, bírácoknak meg kellett illetve meg kell birkóznuk.

A társadalmi ellenőrzésen túl a nyilvánosság biztosítja a pártatlan eljárás megvalósulását, de fontos szerepe van a társadalmi köztudat alakításában is. A társadalmi ellenőrzés az igazságszolgáltatás egészére terjed ki, átfogva az igazságszolgáltatás teljes rendszerét. A pártatlan eljárás alapvetően az eljárás szereplői számára bír jelentőséggel. A társadalomalakítás pedig leginkább a büntetőügyekben jut szerephez, a generális prevenció itt indokolja leginkább, hogy a társadalom minél szélesebb köre megismerje, hogy mely cselekményt minősít az állam büntetendőnek, illetve hogy az ilyen bűncselekményeket büntetés követi. Az egyén pedig ehhez igazítja, igazíthatja cselekvőségét.²²

Navratil Szonja összehasonlító elemzésében – az informatikai vívmányokat is figyelembe véve – a nyilvánosság több dimenzióját különíti el. Eszerint létezik az intézményi-szervezeti nyilvánosság, valamint az eljárási nyilvánosság. Az utóbbinál megkülönbözteti a pillanatnyi és az elektronikus nyilván-

nosságot. Az elektronikus formában megjelenő intézményi-szervezeti nyilvánosság körébe tartozik a bíróság költségvetése, szervezeti struktúrája, a bírák kiválasztása, kinevezése. Az eljárási nyilvánosság körében a tárgyalás nyilvánossága és az ítéletek kihirdetése pillanatnyi nyilvánosságot jelent, míg a bírósági iratok, ítéletek és a média tárgyalótermi jelenléte elektronikus úton nyújt információt a közvéleménynek. A tárgyalási nyilvánoságnál el kell különíteni a sajtónyilvánosságot és a hallgatóság nyilvánosságát.²³

A Be. a bírósági eljárás általános szabályainál, a 436. § (1) bekezdésben deklarálja, hogy a bíróság tárgyalása nyilvános. A bíróság tárgyalásán jelen lehetnek a perbeli személyek, más érdeklődők (pl. joghallgatók), illetve a sajtó képviselői is. A nyilvánosság csak a törvényben meghatározott esetekben korlátozható, illetve zárható ki. Ezek pedig két csoportba oszthatóak. Az egyik, amelyek a tárgyalás rendjének fenntartása, a bizonyítás zavartalan lefolytatása körébe sorolható okokat öleli fel. A másik csoport pedig az, amely az ügyek tárgyával, erkölcsi okokkal, minősített adatok oltalmával, a tárgyaláson részt vevők érdekeinek megóvásával (különleges bánásmódot igénylő személy) kapcsolatosak. Mérlegelést igénylő ok azonban pl. az erkölcsi ok, míg például objektív ok az, hogy tizennegyedik életévét be nem töltött személy hallgatóként sem vehet részt a bírósági tárgyaláson. A nyilvánosság kizárása lehet teljes – a bizonyítás egészére és a perbeszédre kiterjedő –, vagy részleges, azaz pl. egyes vádlottak, tanúk kihallgatására leszűkülő. Az egyesbíró vagy a tanács elnöke a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében, illetve helyszűke esetén meghatározhatja a hallgatóság létszámát [Be. 436. § (2) bekezdés]. Sajtóérdeklődésre számot tartó büntetőügyet célszerű olyan tárgyalóterembe kitűzni, amely alkalmas nagyobb létszámú hallgatóság befogadására. Ugyanakkor a bíróság rendelkezésére álló tárgyalótermi kapacitás és különösen azok befogadóképessége véges, ezért sokszor előzetes regisztráció útján lehet biztosítani, hogy olyan létszámú hallgatóság legyen jelen a tárgyaláson, melyet a tárgyalóterem képes befogadni és a tárgyalás tekintélye sem sérül. A tárgyalás vezetése, méltóságának megőrzése és a rend fenntartása az egyesbíró, illetve a tanács elnökének feladata. Eltávolíthatja a tárgyalóteremből azokat, akik a tárgyalás méltóságát sértik. Ismételt vagy súlyos rendzavarás esetén (ha a rendreutasítás, rendbírság nem bizonyult elegendőnek) pedig a tárgyalásról a rendzavarót kiutasíthatja, kivezettetheti, továbbá a hallgatóságot kizárhatja, ha a rendzavarás a hallgatóság körében merül fel. Az egyesbíró vagy a

²⁰ 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [34] Czine Ágnes i. m. 181. o.

²¹ HÁGER Tamás: A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben. Pro Futuro 2014/1. 60.

²² NAVRATIL Szonja: A tárgyalások nyilvánossága. Eötvös Károly Intézet (2010.) 107–109. o.

²³ NAVRATIL Szonja: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága. Összehasonlító elemzés. In. (szerk. BADÓ Attila): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 156. HÁGER Tamás: A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben. Pro Futuro 2014/1. 46.

tanács elnöke úgy is rendelkezhet, hogy a tárgyalás rendjét vagy szabályszerű menetét megzavaró személy vagy hallgatóság azon a tárgyalási napon nem térhet vissza a tárgyalóterembe (Be. 439–440. §).

Ugyanakkor a tisztességes eljárás fontos garanciája, hogy a zárt tárgyalás eredményeként – a részben vagy egészben a nyilvánosság kizárásával lefolytatott eljárásban – született határozatot, a határozat rendelkező részét teljes terjedelmében, indokolását a védett érdek sérelmét érintő rész kivételével a bíróság nyilvánosan hirdesse ki (Be. 438. §).

A napi jogalkalmazásban sokszor előfordul, hogy a tárgyaláson jelen lévők közbeszólnak, bekiabálnak, sőt esetenként a bíróság vagy a felek felé sértő kijelentést tesznek, olykor szabálysértést vagy bűncselekményt is megvalósító magatartást tanúsítanak. Ilyenkor ez megalapozhatja a nyilvánosság kizárását. A korábbi Be. a nyilvánosság törvényes ok nélküli kizárását még abszolút hatályon kívül helyezési okként szabályozta, míg a hatályos Be. már csak a relatív kasszációs okok közé emelte be. Ez pedig azt jelenti, hogy csak akkor van helye emiatt az ítélet hatályon kívül helyezésének, ha a nyilvánosság kizárása a büntetőjogi főkérdések elbírálása körében az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatát befolyásolta és ez tényekkel alátámasztható.

Van azonban további esetköre is a nyilvánosság elve megsértésének: amikor a bíróság törvényes ok fennállása ellenére nem zárja ki a nyilvánosságot a tárgyalásról. Titoksértés esetén például ennek lehetnek büntetőjogi következményei is.

Megállapítható, hogy a bíróság a nyilvánosságot rendzavarás esetén ritkán zárja ki, még súlyosabb rendbontásoknál is elegendőnek tartja a rendreutastást vagy rendbírság kiszabását. Ugyanakkor nem lehet teret engedni annak, hogy akár az eljárás szereplői, akár a hallgatóság hangos, folyamatos véleménynyilvánításukkal olyan légkört teremtsenek, mely bárkiben félelmet kelt vagy zavarja a bizonyítás menetét, különösen a bírót.²⁴

El kell választani egymástól a kiemelt sajtóérdeklődés mellett zajló, nagy tárgyi súlyú ügyeket, és a mindennapos, a sajtó figyelmén kívül eső ügyeket. A kiemelt érdeklődésre számot tartó ügyeket tárgyaló bírák olyan kihívásokkal és feladatokkal találkoznak, melyek túlmutatnak a megszokott tárgyalásvezetési technikákon. Mindez a tárgyalásvezetési, pervezetési képesség szerepének folyamatos növekedését eredményezi.²⁵ Úgy vélem, hogy a bíróság, a bírói kar tekintélyét is az szolgálja, ha törvényes keretek között az eljáró bíró gátat szab a tárgyalás rendjét elszabotáló magatartásformáknak. Különösen igaz ez, ha sajtó jelenléte mellett zajlik egy ügy tárgyalása. A bírónak hatékony eszközrendszere van arra, hogy csírájában elfojtsa a rendzavaró, a tárgya-

lás méltóságát sértő megnyilvánulásokat, figyelemmel a fokozatosság elvére is. Mindez persze szorosan kapcsolódik a bírói rutinhoz is. Véleményem szerint hasonlóan sok más bírói tulajdonsághoz, képességhez, ezt a tudást sem lehet csak tréningeken megszerezni. Ehhez tárgyalótermi tapasztalat kell, mely szoros összefüggésben van az emberismerettel is.

5. A sajtó és a nyilvánosság szerepe a bírói döntéshozatalban

A tárgyalás nyilvánosságát biztosító egyik rendelkezés a tárgyalási jegyzék kihelyezése a tárgyalóterem ajtajára. Ugyanakkor egyértelmű, hogy a tárgyalás nyilvánosságát szélesebb körben biztosítja az, ha a tömegtájékoztató eszközök adnak tájékoztatást a bírósági eljárásokról. A bírósági tárgyalásról a nyilvánosság tájékoztatása érdekében hang- és/vagy képfelvételt is lehet készíteni az egyesbíró vagy a tanács elnökének engedélyével. Leszámítva a bíróság tagjait, a jegyzőkönyvvezetőt, az ügyészt és a védőt, ehhez az érintett személyek hozzájárulása szükséges. Fontos azonban, hogy a felvétel készítése a tárgyalás folyamatosságának és zavartalanságának érdekében megtagadható, visszavonható.

A bíró tárgyalásvezetési képességéről már volt szó, mely álláspontom szerint bírói rutin függvénye is. A tárgyalásvezetés képességéhez ugyanakkor szorosan kapcsolódik a sajtó jelenléte mellett zajló tárgyalások esetében az, ha a tárgyalásról felvétel is készül. Az írott sajtó jelenléte jellemzően nem zavarja meg a tárgyalás menetét, rendjét. Abban az esetben azonban, amikor több kamera és fényképezőgép mellett tárgyal a bíró, illetve ha a felvételkészítők mozognak is a tárgyalóteremben, közeli képeket készítve a bíróról, az eljárás szereplőiről, ez már alkalmas lehet a tárgyalás menetének megzavarására, arra pedig szintűgy, hogy a bírót kiközzentse gondolatiságából. Navratil Szonja már felhívott empirikus kutatása a tárgyalások nyilvánosságának bemutatása vonatkozásában rögzíti, hogy az általuk megfigyelt tárgyalásokon azt tapasztalták, hogy a bírák csak nagyon ritkán élnek a rendelkezésre álló szabályok alkalmazásának lehetőségével akkor, ha egy kiemelt érdeklődésre számot tart ügyben a felvételkészítés miatt kerül veszélybe a tárgyalás rendje, méltósága. Bár a tárgyalások gyakorlata azt mutatta, hogy a kamerák és a fényképezőgépek sok esetben zavarják a tárgyalás menetét, arra nem találtak példát, hogy az engedélyt ilyen esetekben megtagadták vagy megvonták volna.²⁶ Álláspontom szerint is megfelelő pervezetés

²⁴ HÁGER I. M. 53. o.

²⁵ NAVRATIL Szonja: A tárgyalások nyilvánossága. Eötvös Károly Intézet (2010.) 117. o.

²⁶ NAVRATIL Szonja: A tárgyalások nyilvánossága. Eötvös Károly Intézet (2010.) 117. o.

mellett elkerülhető a felvételkedzésre vonatkozó engedély megvonása.

A gyakorlatban sokszor előfordul, hogy a vádlottak nem járulnak hozzá, hogy róluk felismerhető kép- és hangfelvétel készüljön, mely nem azt jelenti, hogy a sajtó nem készíthet tudósítást a tárgyalásról, pusztán csak azt, hogy ki kell takarni a képről azt a személyt, aki nem járult hozzá, hogy róla felismerhető kép- és hangfelvétel készüljön. Ez olyan mérvű torzítást indokol, mely kizárja a felismerést. E körben különösen kiemelt büntetőügyek kapcsán én is nagyon károsnak tartom – Hágerhez hasonlóan –, amikor élőben közvetítenek tárgyalásokat, alapvető bizonyítási szabályok érvényre jutását akadályozva. Ilyen alapvető bizonyítási szabály, hogy a tanú kihallgatása során a még ki nem hallgatott tanú nem lehet jelen [Be. 526. § (2) bekezdés]. Az internetes élő közvetítések során a ki nem hallgatott tanú követheti a tárgyalás menetét, információkat kaphat a bizonyításról, mely azon túl, hogy perjogi normába ütközik, a bizonyítást is befolyásolhatja. E körben a perjogi törvény részletesebb szabályozása indokolt lenne a média jelenlétével lefolytatott tárgyalásvezetés kapcsán, mellyel elkerülhetőek lennének a tárgyalás rendjét, méltóságát veszélyeztető, a bizonyítás menetét befolyásoló esetek.²⁷

Kétségtelen tény, hogy a bírának sem egyforma a viszonya a sajtó jelenlétéhez. Amennyiben a bírói kar fenyegetésként értékeli és érzi a nyilvánosság megvalósulását, a tárgyalásokon jelen lévő média képviselőit pedig ellenérdekű félnek tekinti, olyan mint amely csak felesleges teher, úgy a legkifinomultabb jogszabályi háttér mellett sem fog megfelelően működni a nyilvánosság.²⁸ Vannak olyan bírók, akik a sajtó jelenlétet kifejezetten támogatják, míg mások szükséges rosszként tekintenek rá. Kiemelkedő jelentősége megítélésem szerint annak van – és ezzel lehet ösztönözni a bírakat a sajtójelenlét fokozottabb elfogadására – ha a sajtó hitelesen, objektíven, jogilag is korrekten tudósít a tárgyalásokról, kerülve a szenzációhajhászt.

„A mai médiaviszonyok között a bírói hatalomnak több okból kifolyólag is egy aktívabb szerepet kell vállalnia az igazságszolgáltatásról és a saját intézményi jelentőségéről szóló kommunikációban. A bírósági külső kommunikációt három motívum alakítja: az igazságszolgáltatás nyilvánossága alapelveinek megvalósítása, a bírósági eljárásban részt vevő személyek védelme és az igazságszolgáltatás tekintélyének megőrzése.”²⁹ A Kúria 2019. évi évkönyvében is megjelenő, a bíróságok aktívabb szerepvállalását szorgalmazó idézet megítélésem szerint a proaktív hozzáállást tükrözi. Nagyon fontos ugyanis, hogy a

bíróságokon folyó munkát és eredményeket is láttassa a szervezet. Azokat érthetően, világosan kommunikálja kifelé. A Kúria célkitűzése, hogy a legfontosabb szakmai feladatai, a jogegység megteremtése és az ítélkezési gyakorlat színvonalának emelése érdekében elvégzett tevékenység megfelelő szakmai színvonalon jelenjen meg a sajtóban és a nyilvánosság előtt. A Kúria következetesen törekszik a közérthető s világos tájékoztatásra, illetve a bírói gyakorlatban bekövetkezett, szakmailag indokolt változtatások megfelelő nyilvános magyarázatára.³⁰

Az igazságszolgáltatásnak és a sajtónak tehát egyaránt biztosítani kell, hogy a közvélemény hiteles tájékoztatást kapjon a bíróságok tevékenységéről. Az igazságszolgáltatásnak ugyanakkor proaktív módon, közérthetően láttatnia is kell tevékenységét. Nagyon fontos álláspontom szerint az is, hogy a bírói hírek csak és kizárólag az egyes ügyekről, ítéletekről szóljanak. Arról, hogy a bírói szervezet teljesíti alkotmányos kötelezettségét, a magas színvonalú, pártatlan, időszerű ítélkezést. A sajtóval való partneri kapcsolat, a bíróságokon működő sajtótitkári, szóvivői rendszer ezt megfelelően szolgálja.

De vajon a bírót a döntéshozatalában befolyásolja-e az, ha bizton számíthat arra, hogy kiemelt sajtóérdekklődés mellett majd egy adott ügyet tárgyalnia? Ki tudja-e zárni egy általa tárgyalt ügy kapcsán a sajtó visszhangokat, a társadalom tágabb és szűkebb köreinek kritikáit? Nem példa nélküli az sem, hogy egy már jogerősen befejezett ügy vált ki erős sajtóvisszhangot, mely a bírót a jövőbeni munkájában vajon fogja-e befolyásolni? Kiindulási alap az lehet, ha leszögezzük, hogy bár a bíró is ember, de bírói esküjéhez méltóan kötelessége döntéseit a jogszabályok alapján, lelkiismerete tükrében meghozni, mely során őt nem vezethetik, nem befolyásolhatják külső körülmények. Sőt ez semmiképpen sem lehet bátorság kérdése sem. Hiszen az igazságszolgáltatás rendszerének biztosítani kell, hogy a bírónak ne kelljen félnie bárminemű támadástól. A közvélemény felé pedig közvetíteni kell, amit Degré Miklós örökérvényűen megfogalmazott: „Meg kell értetni a közönséggel, hogy a bíró ítélkezik, nem néz sem jobbra, sem balra, nem ismer rokonszenvet, sem ellenszenvet, nem ismer barátságot, jóindulatot, rosszindulatot, hanem csakis az igazságot keresi.”³¹

„A bíró számtalan egyéni jellemvonása, hajlama, szokása sokszor szerephez jut a döntés kialakításában, és nem csupán annak a meghatározásában, amit igazságosnak vagy tisztességesnek vél az eset konkrét tényeinek ismeretében, hanem abban a folyamatban is, amely által meggyőződik arról, hogy melyek ezek a tények.”³²

²⁷ Háger i. m. 51–61. o.

²⁸ NAVRATIL Szonja: A tárgyalások nyilvánossága. Eötvös Károly Intézet (2010.) 117. o.

²⁹ Santschi Kallay MASCHA: *Externe Kommunikation der Gerichte: Rechtliche und praktische Aspekte der aktiven und reaktiven Medienarbeit der Judikative*. Stämpfli Verlag AG, Bern, 2018.

³⁰ Kúria évkönyve 2019. 155. o., 2020. 169. o.

³¹ „Bírák Vagyunk” A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvények kihirdetésének 150. évfordulója tiszteletére Országos Bírósági Hivatal Budapest, 2019. 79. o. Évnyitó beszéd 1936. január 7-én az Ítéletábla teljes ülésén, Budapesti Hírlap, 1936. január 8., 3.

³² Jerome FRANK: Bíraskodás az elme ítélőszéke előtt (válogatott írások)

A Kúria jelzett Joggyakorlat-elemző Csoportjának Összefoglaló Véleménye is rögzíti, hogy az egyes bírák karakterbeli különbözősége éppúgy kihatással lehet a döntéshozatal folyamatára, mint az, hogy az emberi megismerés és gondolkodás korlátai behatárolják ítélező tevékenységüket, ahogyan bármely más szakma vagy hivatás esetében is szembesülni kell e korlátokkal. A belső bírói meggyőződés kialakulása a bírói munka olyan független, szabad és belső szférája, amelybe kívülről maga a jogalkotó sem avatkozik be részletszabályokkal. Ennek ellenére nem tekinti azt korlátlannak sem, mert létrehoz olyan jogintézményeket, amelyekkel a szélsőséges esetek elkerülése érdekében meghatározza annak bizonyos külső kereteit. Ezek nemcsak az elfogultsági szabályok, de ilyenek fogható fel az indoklási kötelezettség előírása, a jogorvoslathoz való jog biztosítása is. Tágabb értelemben idesorolható a törvényes bíróhoz való jog kimondása és az annak érvényesülését szolgáló részletszabályok, különösen a hatáskör, illetékesség, ügyelosztás szabályainak megalkotása. A belső bírói meggyőződés egy szubjektív szűrőn keresztül érvényesülő, sokirányú társadalmi követelményrendszer érvényesít a bírói ítéletekkel szemben. Egyedi ügyben történő kialakulása egy folyamat, amely szorosan kapcsolódik a bizonyítási eljárás lefolytatásához. Kiindulópontja a bizonyítékok egybevetése, értékelése, oksági, logikai kapcsolatok vizsgálata, elemzése. Ezen tudatos mozzanatoktól elkülöníthető folyamat, amikor a bíró a bizonyítékokkal olyan további magasabb szintű gondolati műveleteket is végez, amelynek eredménye a bírói meggyőződés tartalmának kialakulása. Ennek lényege a feltárt adatoknak a bíró belső szubjektumával való találkozása és azon keresztül történő megsűrűzése. Ebben megjelennek a bíró személyisége, élettapasztalata, neveltetése, szociális beágyazottsága, családi és egyéb emberi kapcsolatairól szerzett benyomásai. A bírói munka szempontjából a szubjektum különösen fontos szférája az élettapasztalat. Amikor a bíró a rá osztott ügyet megismeri, az abban foglalt információkat szükségszerűen összeveti a szubjektumában tárolt élményeivel, benyomásaival. A bírói megismerési folyamat szubjektív elemei közé tartoznak az ún. bírói intuíciók is, mely során a keletkező új információ részben vagy egészben nem közvetlen következtetés útján jött létre. A bírói tényállás-megállapításnak fontos elemei lehetnek, amelyek azonban nagyobb bírói rutinhoz és jobb emberismerethez, élettapasztalathoz kapcsolódnak. Jellemző módon inkább a bizonyítási eljárás elindulása során, a szükséges irány meghatározása körében, gyakran különböző alternatívák felállításának formájában jellennek meg. Tartalmuk nem válik automatikusan a tényállás részévé, valószínűségük vagy cáfolatuk további bizonyítást igényel. Az ún. másodlagos szubjektív tényezőket ugyanakkor

– pl. magasabb bírói fórum vagy a közvélemény elvárásai, saját érzelmei, személyes problémái stb. – a bíró az akta kézhezvétele vagy a tárgyalóterembe való belépése pillanatától köteles elfelejteni, a saját mindennapi életéből kilépni és helyettük a hivatására koncentrálni. Ha ezt valamilyen okból egy bíró nem képes megoldani, lehetősége van elfogultság bejelentésére, álláspontom szerint azt be kell jelentenie.³³

Bár kétségtelenül nagy ereje van a sajtónak és különös jelentőséggel bír, hogy milyen módon, színvonalon, mennyire hitelesen közvetít egy-egy (büntető)ügyről, mégis a bírót a döntéshozatalban nem befolyásolhatja a sajtó. Ettől természetesen el kell különíteni azokat az eseteket, amikor egy-egy sajtóban nyilvánosságot kapott ügy a társadalom rosszalását váltja ki, esetlegesen még politikai, társadalmi vitát is generál, mely végső soron elvezethet jogszabály módosításokhoz is. Ekkor is azonban végső soron legfeljebb a jogalkotásra van hatással, mely kétségtelenül a későbbiekben befolyásolja a bírói döntéshozatalt, de kizárólag oly módon, hogy a bíró az esküjéhez méltóan kötelessége döntéseit a (megváltozott) jogszabályok alapján meghozni.

Megjegyzendő az is, hogy a Kúria 56. BK véleménye szerint a büntetés kiszabás során értékelhető tényezők sorába tartozik az, ha a gazdasági vagy vagyoni elleni bűncselekmény következtében nagyszámú sértett anyagi helyzete, jövedelme, illetve életviszonya, megélhetési és életkörülménye jelentősen megváltozott, rosszabbodott, melyet a bíróság köteles értékelni. A legkevésbé sem példa nélküli ez, a sajtó is kiemelt figyelmet fordít az ilyen ügyekre.

A társadalomban kiváltott közfelháborodás is számos esetben értékelést nyer a büntetés kiszabása során. A társadalmi közfelháborodás közvetítésén keresztül ez esetben tehát mégis tetten érhető a sajtó hatása a bírói döntéshozatalra.

A fent kifejtettek mellett röviden indokolt rámutatni arra is, hogy a bírói döntések (társadalmi) legitimitációját nagymértékben befolyásolja, ha az olyan indokolással van ellátva, melyet a vádlott, a sajtó, de a laikusok is megértenek. A kommunikáció legyen egyszerű, világos, közérthető. A szóbeli kommunikáció során fontos, hogy a bíró meggyőződjön arról, hogy a címzettek megértették az ítéletet, a nyújtott tájékoztatást. Írásbeli kommunikáció során pedig erre törekedni kell, azzal együtt is, hogy a színvonalas jogi indokolás sem maradhat el.³⁴

Számos büntetőügyet lehetne citálni, amelyre a sajtó kiemelt figyelmet fordított. A legkülönbözőbb

³³ Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport Összefoglaló vélemény Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései. Az emberi megismerés ismeretelméleti alapjai és a jogi megismerési folyamat sajátosságai. dr. Molnár Ambrus, Szucsikné dr. Soltész Ilona 6. pont Bírói meggyőződés 17–21. o.

³⁴ Erről bővebben: GÁBRI Angéla: Közérthetőség a hazai büntetőeljárás jogban. Jogtudományi Közlöny 2019. 12. 500. o.

okok vezethetnek a kiemelt sajtóérdeklődéshez. Ezt a bírák az ügy terhe mellett viselik, kezelik.

6. Záró gondolatok

Fentiekben már rámutattam, hogy az ítélezés és a sajtó kapcsolatát tekintve különbséget lehet tenni a döntés meghozatala előtti és a döntés utáni reakciók között. Kívánatos, hogy az ítélet kihirdetése előtt a nyilvános tudósításnak és véleményközlésnek annyira visszafogottnak kell lennie, hogy a bíróra a függetlenséget fenyegető semmilyen nyomást ne fejtsen ki. A bírósági ítéletek ellenőrzése csak utólagos lehet, s ez csak a jogorvoslati eljárásban képzelhető el. Egyre gya-

koribbak az ítélet után a politikailag motivált tartalmú kritikák és politikai reakciók, melyek természetesnek mondhatóak, azonban az nem torkollhat a bíró elleni személyeskedésbe. A sajtó alkotmányos feladata a közvélemény tájékoztatása. A sajtószabadság, a véleménynyilvánítási szabadság igen magas értéktartalmú jogok. Ugyanakkor a kommunikációs alapjogok sem korlátlanok, nemzetközi egyezményben elismert korlátja, hogy a joggyakorlás nem járhat a bíróság tekintélyének sérelmével.³⁵ Ez lehet csakis kiindulási alapja a bírák társadalmi megítélésének.

³⁵ BALOGH Zsolt: Bírói hatalmi ág az Alaptörvényben – a bírói függetlenség néhány aspektusáról. Acta Humana 2021/2. 21. o. Emberi Jogok Európa Egyezménye 10. cikk 2. pontja.